

DULKADİR BEYLİĞİ VE DİĞER TÜRKMENLER HAKKINDA ÖNEMLİ BİR KAYNAK: İBN BAHADİR'İN VEKÂYİ' ET-TÜRKMÂN ADLI ESERİ

Dr. Mehmet ŞEKER*

Öz

İbn Bahadır tarafından kaleme alınan Vekâyi' et-Türkmân, Dulkadir Beyliği ve diğer Türkmenler hakkında önemli bilgiler veren bazı ana kaynaklardan derlenen bilgilerle oluşturulan bir eserdir. Aynı zamanda eser, başta Memlükler olmak üzere Osmanlılar ve Timurular hakkında da önemli bilgiler verir. Vekâyi' et-Türkmân, h.850 (m.1446/1447) yılına kadar gelen Türkmenlerle ilgili 58 yıllık olayları, İbn Hacer ve el-Aynî tarihleri ile diğer tarihçilerin eserlerinden derleyerek ihtiva eder. Dolayısıyla eser, Türkmenler hakkında derli toplu malumat veren mühim bir kaynaktır. Fakat bu önemine rağmen Vekâyi' et-Türkmân hem gereğince tanınmamış hem de yeterince istifade edilmemiş bir eserdir. Bu durumun en önemli nedenlerinden biri, eserin Arapça olması ve Arapça kaynakları kullanan tarihçilerin az olmasıdır. Diğer bir nedense eserin el yazma nüshasının henüz tahkikinin yapılmamış olması hem de Türkçeye tercüme edilmemiş olmasıdır. Eser bir taraftan Güney Doğu Anadolu ve Kuzey Suriye'deki Türkmenler hakkında önemli bir kaynak, diğer taraftan dönemin Orta Doğu coğrafyasında hâkimiyet tesis eden güçler hakkında da önemli bir kaynak mahiyetindedir. Bu bağlamda dönemin siyasi ve kültürel hayatının daha iyi anlaşılması adına Vekâyi' et-Türkmân önem arz eder. Bu çalışmada Dulkadir Beyliği ve diğer Türkmenler hakkında mühim bir kaynak hüviyetinde olan Vekâyi' et-Türkmân adlı derleme eser ele alınıp değerlendirilecektir. Buna ilaveten hem eserin müellifi İbn Bahadır hakkında bilgi verilecek hem de Vekâyi' et-Türkmân'ın konusu ve önemi üzerinde durulacaktır.

Anahtar kelimeler: Türkmenler, Dulkadir Beyliği, Kitâb Mecmû'a fî et-Tevârih, Vekâyi' et-Türkmân, İbn Bahadır.

An Important Source About Dulkadir Principality And Other Turkmens: Ibn Bahadır's Work Named Vekâyi' Et-Türkmân

Abstract

Vekâyi' et-Türkmân written by İbn Bahadır is a work that is composed of information compiled from some main sources that provides substantial infor-

* Düzce Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

mation about the Dulkadir principality and other Turkmens. At the same time, it presents important information about the Ottomans, Timurids, and especially the Mamluks. *Vekâyi' et-Türkmân* contains 58 years of events related to the Turkmens coming up to h. 850 (c.e. 1446/1447) by compiling the works of Ibn Hacer and al-Aynî and other historians. Therefore, the work is an important source of information about the Turkmen. However, despite its importance, *Vekâyi' et-Türkmân* has been both an unrecognized and unbenefited work. One of the most important reasons for this is that the work is in Arabic and there are few historians who use Arabic sources. Another reason is that the handwritten copy of the work has not been verified and translated into Turkish yet. *Vekâyi' et-Türkmân* is an important source about not only the Turkmens in South-Eastern Anatolia and Northern Syria but also the forces that dominated the Middle East in the period. In this sense, *Vekâyi' et-Türkmân* is an essential piece in order to better understand the political and cultural life of the period. This study examines and evaluates *Vekâyi' et-Türkmân*, which is an important source of information about the Dulkadir Principality and other Turkmens. In addition to this, information about İbn Bahadır, the author of the work, is given and the subject and importance of *Vekâyi' et-Türkmân* is emphasized.

Keywords: Turkmens, Dulkadir Principality, *Kitâb Mecmûha fî et-Tevârih*, *Vekâyi' et-Türkmân*, İbn Bahadır.

1. Giriş

Ebû el-Fazl Muhammed b. Bahadır el-Mü'mini eş-Şâfi'î tarafından yazılmış olan *Kitâb Mecmû fî et-Tevârih*, *Vekâyi' et-Türkmân* adlı eser, Anadolu, Suriye ve Mısır tarihine dair önemli bilgiler ihtiva eder. İbn Bahadır, Memlûkler Dönemi'nde "mihmandarlık" görevi yapan Yakûb Şah'ın talebi üzerine bu eserini kaleme almıştır. İbn Bahadır eserinde, Memlûk Devleti'nin kuzey komşusu olan Dulkadiroğulları¹ Türkmenleri ve diğer Türkmenlerden bahsetmektedir. Bunların yanı sıra eserde; Memlûk Devleti'ne, Osmanlılara ve Timurlulara dair de çok önemli bilgiler kaydedilmiştir.

Vekâyi' et-Türkmân'ın da içerisinde bulunduğu *Kitâb Mecmû'a fî et-Tevârih*² adlı eserin yazma nüshası Topkapı Sarayı Müzesi III. Ahmed Kütüphanesi'nde 3057 numaralı kayıtla yer almaktadır. *Kitâb Mecmû'a fî et-Tevârih* başlığı adı altında sırasıyla *Vekâyi' et-Türkmân*, *Kitâb fî Târih Yeşbek ez-Zâhiri* ve *Târih-u Teymûrlenk* olmak üzere toplam üç eser bir araya getirilmiştir.

Kitâb Mecmû'a fî et-Tevârih'te yer alan ilk eser; Memlûkler Dönemi'nde "mihmandarlık" görevi yapmış olan İbn Bahadır tarafından kaleme alınan *Vekâyi' et-Türkmân* adlı eserdir. Bu eserde, Memlûk Devleti'nin kuzey komşusu olan Dulkadiroğulları Türkmenleri ve diğer Türkmenlerden bahsedilmektedir.³

Kitâb Mecmû'a fî et-Tevârih'te yer alan ikinci eser; İbn Ecâ tarafından kaleme alınan *Kitâb fî Târih Yeşbek ez-Zâhiri* adlı eserdir. Bu eserde Memlûkler,

¹ Dulkadiroğulları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği*, Ankara 1989, s. 63-64; a.mlf., "Dulkadiroğulları", *İslâm Ansiklopedisi (TDV)*, C. IX, İstanbul 1994, s. 553-557; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, Ankara 1969, s. 169-175; Salim Koca, *Anadolu Türk Beylikleri Tarihi*, Ankara 2015, s. 219-253.

² *Kitâb Mecmû'a fî et-Tevârih*, Topkapı Sarayı Müzesi, III. Ahmed Kütüphanesi, nr. 3057.

³ İbn Bahadır el-Mü'mini eş-Şâfi'î, *Kitâb Mecmû'a fî et-Tevârih*, *Vekâyi' et-Türkmân*, Topkapı Sarayı Müzesi, III. Ahmed Kütüphanesi, nr. 3057.

Dulkadiroğulları ve Akkoyunlu Devleti hakkında tarihî, dinî, coğrafi, sosyal ve kültürel alanlarda çok önemli bilgiler yer almaktadır. Eser bir seyahatnâmedir.⁴ İbn Ecâ'nın *Kitâb fî Târih Yeşbek ez-Zâhiri* adlı eseri, *İbn Ecâ Seyahatnâmesi* adıyla tarafımdan Türkçeye tercüme edilerek yayımlandı.⁵

Kitâb Mecmû'a fî et-Tevârih'te yer alan üçüncü eser ise *Târih-u Teymürlenk* olup adı bilinmeyen bir müellif tarafından kaleme alınmıştır. *Târih-u Teymürlenk*'te başta İbn Hacer el-Askalânî olmak üzere el-Aynî ve diğer bazı müelliflerden istifade edilerek *Timurlenk*'in biyografisi anlatılmaktadır.⁶ *Târih-u Teymürlenk* adlı eser, *Timurlenk Tarihi* adıyla tarafımdan Türkçeye tercüme edilerek yayımlandı.⁷

İbn Bahadır eserini yazarken başta İbn Hacer el-Askalânî ve el-Aynî olmak üzere diğer bazı müelliflerin eserlerinden yararlandığını ifade etmektedir. Örneğin İbn Bahadır, eserinin ilk sayfasında “*Burada verilen bilgiler, Mısır başkadıları Bedreddîn Mahmud el-Aynî el-Haneî ve Şihâbüddîn Ahmed İbn Hacer eş-Şâfi'i'nin eserlerinden derlenmiş, 8. ve 9. yüzyıl olaylarına ait bilgilerdir.*”⁸ demektedir.

İbn Bahadır'ın Arapça kaleme almış olduğu *Vekâyi' et-Türkmân* 106 varaktır. Her varak ikişer sayfadan ibaret olup genel olarak her sayfada 13 satır bulunmaktadır. Çalışmamız esnasında eserin Topkapı Sarayı Müzesi III. Ahmed Kütüphanesi'nde bulunan yazma nüshasından faydalandık.⁹

Bu eserden bazı tarihçilerin istifade etmiş olduğu görülmektedir. Şunu da belirtmeliyiz ki *Vekâyi' et-Türkmân*'ında içerisinde yer aldığı *Kitâb Mecmû'a fî't-Tevârih* adlı eserin bir fotokopisini zamanında Mükrimin Halil Yinanç çekirmiş ve ondan da yeğeni Refet Yinanç'a bu eserin fotokopisi intikal etmiştir. Refet Yinanç'ta bulunan eserin fotokopisi daha sonra Kâzım Yaşar Koprıman'a intikal etmiştir. Dolayısıyla *Dulkadir Beyliği* adlı eserinde Refet Yinanç, *Kitâb Mecmû'a fî't-Tevârih*'in ilk bölümü olan *Vekâyi' et-Türkmân*'dan önemli ölçüde istifade eden bir tarihçidir. Refet Yinanç'tan Kâzım Yaşar Koprıman'a intikal eden eseri, Kâzım Yaşar Koprıman kendi öğrencilerinin istifadesine sunmuştur. Bu bağlamda *Vekâyi' et-Türkmân*'dan; “*Memlûkler Döneminde Çukurova*” adlı doktora tezinde Fatma Akkuş Yiğit, “*Memlûk Dulkadiroğulları Münâsebetleri*” adlı doktora tezinde Ayşe Güler ve “*Timurlenk Tarihi-Mecmû'a fî't-Tevârih'e Göre*” adlı eserinde Mehmet Şeker istifade etmiştir.¹⁰

⁴ İbn Ecâ, Muhammed b. Mahmud et-Türki, *Kitâb Mecmû'a fî et-Tevârih, Kitâb fî Târih Yeşbek ez-Zâhiri*, Topkapı Sarayı Müzesi, III. Ahmed Kütüphanesi, nr. 3057.

⁵ Muhammed b. Mahmud b. Ecâ et-Türki, *İbn Ecâ Seyahatnâmesi-Bir Türk Seyyahın Kaleminden*, Trc. Mehmet Şeker, İstanbul 2018.

⁶ *Kitâb Mecmû'a fî et-Tevârih, Târih-u Teymürlenk*, Topkapı Sarayı Müzesi, III. Ahmed Kütüphanesi, nr. 3057.

⁷ *Timurlenk Tarihi-Mecmû'a fî't-Tevârih'e Göre*, Çev. Mehmet Şeker, Ankara 2018.

⁸ İbn Bahadır, *a.g.e.*, v. 1b.

⁹ *A.e.*, v. 1a-106a.

¹⁰ Bkz. Yinanç, *a.g.e.*; Fatma Akkuş Yiğit, *Memlûkler Döneminde Çukurova*, (Gazi Üniversitesi Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2011; Ayşe Güler, *Memlûk Dulkadiroğulları Münâsebetleri*, (Gazi Üniversitesi Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2014; Şeker, *a.g.e.*,

2. *Kitâb Mecmû'a fî't-Tevârih, Vekâyi' et-Türkmân*'ın Kapak Sayfasında Yer Alan Bilgiler

Vekâyi' et-Türkmân hakkında bazı önemli bilgileri eserin kapak sayfasında bulmaktayız. Bu sebeple kapakta yer alan bilgiler önem arz etmektedir. Eserin kapak sayfasında ana başlık olarak "*Kitâb Mecmû'a fî't-Tevârih*" (Tarihi Bilgiler Mecmûası / Tarihlerden Derlenmiş Bilgiler) ibaresi bulunmaktadır. Bu ana başlığın altındaki başlık ise "*Hezâ şey'in min Vekâyi' et-Türkmân ev-lâdi İbn Dulkadir ve ğayrihim fî müddet semânin ve hamsin sene min târihi İbn Hacer ve el-Aynî ve ğayrihim*" (Bu kitap; Dulkadiroğulları Türkmenleri ve diğer Türkmenler hakkında h.850 (m.1446/1447) yılına kadar gelen 58 yıllık olayları, İbn Hacer ve el-Aynî tarihleri ile diğer tarihçilerin eserlerinden derleyerek ihtiva etmektedir.) şeklinde yer almaktadır.¹¹

Eserin kapak sayfasındaki bu ana ve alt başlıktan sonra "*Anılan eserlerdeki bilgilerin toplanmasını Mihmandâr¹² Yakûb Şâh emretmiştir. Allah, ona ve bütün Müslümanlara dünya ve ahirette lütfu ile muamele etsin. Efendimiz Hz. Muhammed'e, onun ailesine ve ashabına salât-ü selam olsun.*" ibaresi bulunmaktadır. Bu ibareden sonra da "*İbn Hacer ve el-Aynî'nin kitaplarından ve diğer müelliflerin eserlerinden bu bilgileri derlememizin sebebi Yakûb Şâh'ın istemesidir. İnsanların en zayıfı ve Allah'ın rahmetine en çok ihtiyaç duyanlardan Bâlî Hâcî Seydî bu kitabı, oğullarına ve oğullarının oğullarına nesilden nesle sahih bir şekilde vakfetmiştir. Allah korusun onların nesli sona ererse bu kitapta diğer kitapların arasına konulsun. Vâkıfın bunun dışındaki diğer kitapları da oğullarına, oğullarının oğullarına şer'i ve sahih olarak vakfedilmiştir. Bu vakıf muamelesi h.924 (m.1518/1519) senesinde gerçekleşmiştir.*" ifadeleri yer almaktadır.¹³

Eserin kapak sayfasında sağ üst köşede hemen ana başlığın yanında "*Eserin içinde olan diğer bir tarihte Yeşbek ez-Zâhiri¹⁴'de 875 ile 878 (1470-1474) yılları arasında olan olaylar hususunda bilgi vardır.*" şeklinde el yazısıyla küçük karakterde Arapça yazılmış bir ibare daha bulunmaktadır.¹⁵ Burada *Kitâb Mecmû'a fî't-Tevârih*'in içerisinde *Kitâb fî Târih Yeşbek ez-Zâhiri* adlı eserinde yer aldığı belirtilmektedir. Ayrıca eserin kapağında yer alan bu küçük karakterdeki ibarenin, yazım şekliyle hareketle kapağa daha sonradan kaydedildiği düşünülmektedir.

Kapak sayfasının alt kısmında Sultan III. Ahmed'in tuğralı mührü bulunmaktadır. Bu mührün sol tarafında h.1268 tarihi ve mührün sağ tarafında da 3057 numarası yer almaktadır. Mührün sağındaki bu numara kaydı, eserin yazma nüshası Topkapı Sarayı Müzesi III. Ahmed Kütüphanesi'nde 3057 numaralı kayıtla yer aldığını göstermektedir.

¹¹ İbn Bahadır, *a.g.e.*, v. 1a.

¹² Farsça bir lafız olan el-Mihmandâr, elçileri ve misafirleri karşılayıp onların rahat etmelerini sağlayan görevlidir. Bkz. Muhammed Ahmed Dehmân, *Mu'cem el-Elfâz et-Târihiyye fî el-Asr el-Memlûkîn*, Dimaşk 1990, s. 147.

¹³ İbn Bahadır, *a.g.e.*, v. 1a.

¹⁴ İbn Ecâ, *a.g.e.*, v. 1a-70b.

¹⁵ Kapaktaki bu ibare, *Kitâb Mecmû'a fî et-Tevârih*'in ikinci eseri olan *Kitâb fî Târih Yeşbek ez-Zâhiri*'ye vurgu yapmaktadır.

3. Müellif İbn Bahadır Kimdir?

Ebû el-Fazl Muhammed b. Bahadır el-Mü'mini eş-Şâfi hakkında yeterli bilgiye sahip değiliz. Müellif hakkında sadece “*adının ne olduğu, kimin öğrencisi olduğu, Vekâyi' et-Türkmân'ın müellifi olduğu ve yazmış olduğu eserini Mihmandâr Muhammed Yakûb Şah'ın talebi üzerine kalem aldığı ve eserini yazarken başta İbn Hacer el-Askalâni ve el-Aynî olmak üzere diğer bazı müelliflerin eserlerinden yararlanmış olduğu*” gibi bilgileri bilmekteyiz.¹⁶ İbn Bahadır'ın *Fütühü'n-Nasr* adında başka bir eserin olduğu da bilinmektedir.¹⁷ Bu gibi bilgilerin haricinde İbn Bahadır hakkında yeterli malumata sahip değiliz.¹⁸

İbn Bahadır, İbn Hacer el-Askalâni'nin öğrencisidir. Örneğin yazmış olduğu eserin bir yerinde İbn Bahadır “*Şeyhimiz Başkadı Hâfız Ebu'l-Fazl İbn Hacer tarihinde diyor ki...*” demektedir. Müellifin bu ifadelerinden İbn Hacer el-Askalâni'nin öğrencisi olduğu anlaşılmaktadır.¹⁹

Memlûk devlet adamı Mihmandâr Yakûb Şâh'ın isteği üzerine İbn Bahadır, Memlûklerin kuzey sınırında bulunan ve genelde Memlûklere tâbi olan fakat imkân buldukça da Memlûklere isyan eden Dulkadiroğulları Türkmenleri ve diğer Türkmenlerin tarihleri hususunda *Vekâyi' et-Türkmân* adlı eserini kaleme almıştır.²⁰ Dulkadiroğulları, Memlûklerin kuzey sınırındaki komşuları olup yarı bağımsız bir şekilde yaşamaktaydılar. Bu sebeple Memlûk devlet adamları, Toroslardan Fırat'a kadar uzanan topraklarda yarı bağımsız yaşayan Dulkadiroğulları, Ramazanoğulları ve diğer Türkmen grupları yakinen takip etmekteydiler.²¹

4. Vekâyi' et-Türkmân ve Konusu

İbn Bahadır *Vekâyi' et-Türkmân* adlı eserinde, Dulkadiroğulları Türkmenleri ve diğer Türkmenlerden bahsetmektedir. Bunların yanı sıra eserde Memlûklere, Osmanlılara ve Timurlulara dair de çok önemli bilgiler bulunmaktadır.

Eserin ilk sayfasında Dulkadiroğulları ile ilgili olarak “*es-Sultan en-Nasır İbn Kalavun, Halil İbn Dulkadir et-Türkmâni'yi 730'lara (1329/1330) doğru Ablusteyn²²'e (Elbistan) emîr (bey) tayin etti. Bu şahıs, buralarda Rumlarla savaşır*

¹⁶ İbn Bahadır, *a.g.e.*, v. 1a, v. 57a.

¹⁷ Refet Yinanç *Dulkadir Beyliği* adlı eserinde İbn Bahadır'ın *Fütühü'n-Nasr* adında bir eserin Ayasofya Kütüphanesi 3344 numaralı kayıta yer aldığı zikretmektedir. Yinanç, yazmış olduğu eserde *Fütühü'n-Nasr*'dan da istifade etmiştir. Yinanç, *a.g.e.*, s. 157.

¹⁸ İbn Bahadır hakkında yeterli bilgiye sahip değiliz. Örneğin M. Şemseddin Günaltay *İslam Tarihinin Kaynakları - Tarih ve Müverrihler* adlı eserinde İbn Bahadır'ı zikretmemektedir. Aynı şekilde Ramazan Şeşen'de yazmış olduğu *Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı* adlı eserinde “*Memlûkler Devrinde Tarihçilik*” konusunu da ele almış ve Memlûkler devriyle ilgili toplam 47 müellif ve eserleri hususunda malumat vermiştir. Şeşen, bu 47 tarihçi arasında İbn Bahadır'ı zikretmemektedir. Bkz. M. Şemseddin Günaltay, *İslam Tarihinin Kaynakları-Tarih ve Müverrihler*, İstanbul 1991; Ramazan Şeşen, *Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı*, İstanbul 2016, s. 247-321.

¹⁹ İbn Bahadır, *a.g.e.*, v. 57a.

²⁰ *A.e.*, v. 1a; Güler, *a.g.e.*, s. 11.

²¹ Altan Çetin, *Memlûk Devleti'nin Kuzey Sınırı*, Ankara 2009, s. 28.

²² Elbistan'ın adı Arapça kaynaklarda Ablusteyn, Abulusteyn ve Ablestin şeklinde geçmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Taşdemir, “Elbistan”, *İslâm Ansiklopedisi (TDV)*, C. XI, İstanbul 1995, s. 1.

ve çatışır dururdu. Bu şahıs görevi gereği buralarda savaşan yiğit biriydi. Sultan en-Nâsır Ahmed b. Kadı Muhammed zamanında Mısır'a geldi. Sultan ona hürmet gösterdi ve pek çok izzet ve inamda bulundu. Daha sonra o, ülkesine geri gitti. Bu ise 740 (1339/1340)'lardan sonra vuku buldu." ifadeleri yer almaktadır.²³

Yine Dulkadiroğulları ile ilgili önemli bir bilgi olarak "Halil b. Karaca b. Dulkadir et-Türkmânî, babasından sonra Elbistan emiri oldu. Halil b. Karaca, İbrahim b. Yahmur et-Türkmânî tarafından Maraş yakınlarında öldürülmüştü." ifadeleri bulunmaktadır.²⁴

Kadı Burhâneddin Devleti²⁵ ve Akkoyunlular²⁶ hususunda eserde "800 (1398) yılında Sivas sahibi Kadı Burhâneddin Ahmed ile Bozdoğanoğulları Türkmenleri arasında bir savaş meydana gelmişti. Bozdoğanoğullarının reisi Kara Yülük'tü. Bu savaşta Sivas sahibi Kadı Burhâneddin Ahmed öldü." ifadeleri yer almaktadır.²⁷

Eserde, Memlûk-Osmanlı münasebetine dair h. 801 yılı olaylarına dair şu ifadeler yer almaktadır:

"801 yılı 9. yüzyılın (Hicri) ilk yılıdır. Bu senede ez-Zâhir Berkuk'un ölümünden sonra oğlu en-Nâsır Ferec küçük yaşta ilk kez sultan oldu. Devlet ileri gelenleri birbirleriyle çatışma halinde idiler. Bu yüzden düşmanlar Mısır ülkesini ele geçirme sevdasına düştüler. Bunlardan birisi de Anadolu hâkimi Osman oğlu Bâyezid'ti. Bâyezid, Memlûk Devleti'nin Anadolu'ya bitişik yerlerini kuşattı. Bâyezid, Malatya ve Elbistan'ı ele geçirdi ve Darende'yi de kuşattı. Bu yörede kötülükler yaptı. Bunun haberi Mısır'a gelince Sultan en-Nâsır Ferec, Sudun et-Tayyar'ı bu haberleri tahkik etmekle görevlendirdi."²⁸

Eserde, Memlûk-Osmanlı münasebetlerine dair şu bilgiler nakledilmektedir:

"Osmanoğlu ile Anadolu'daki diğer beyler arasında anlaşmazlık vardı. Bunlar toplanarak Osmanoğlu ile savaştilar. Osmanoğlu onları yendi ve hepsini esir etti. Karamanoğlu hariç diğer beylerin ülkelerini de istila etti. Çünkü kız kardeşi Karamanoğlu'nun nikâhı altında idi. Kız kardeşi ona şefaatte bulundu. Böylece Osmanoğlu, Rûm ülkesinin hâkimi oldu. Kâfirlerle cihad yaptı ve çok şöret kazandı, nâmu çok uzaklara yayıldı. Mısır hâkimi el-Melik ez-Zâhir (Berkuk) onunla yazışma yaptı ve ona hediyeler gönderdi. Kezâ rei'sü'l-etıbbâ İbn-ü Sağır'ı de ona gönderdi. Osmanoğlu ile yazışmayan hiçbir melik kalmadı. Mısır hâkimi el-Melik ez-Zâhir, Os-

²³ İbn Bahadır, a.g.e., v. 1b-2a.

²⁴ A.e., v. 2a.

²⁵ Kadı Burhâneddin ve devleti hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Abdülkerim Özeydin, "Kadı Burhâneddin", *İslâm Ansiklopedisi (TDV)*, C. XXIV, İstanbul 2001, s. 74-75; a.mlf., a.e., C. XXIV, s. 76-77.

²⁶ Akkoyunlular (1340-1514), 15. yüzyılda Azerbaycan, Irak ve Doğu Anadolu'da hâkimiyet tesis etmiş bir Türk devletidir. Akkoyunlular, Oğuzların Bayındır boyundandır. Bkz. Faruk Sümer, "Akkoyunlular", *İslâm Ansiklopedisi (TDV)*, C. II, İstanbul 1989, s. 270-274.

²⁷ İbn Bahadır, a.g.e., v. 23a-23b.

²⁸ A.e., v. 23b; Şeker, a.g.e., s. 60.

manoğlundan çekiniyor ve 'Timur'dan korkmuyorum, çünkü ona herkes bana yardım ediyor. Fakat Osmanoğlundan korkuyorum.' diyordu. Ben²⁹ (bu haberi yazan tarihçi) Mâlikî Başkadısı Mağribli Veliyyüddîn İbn Haldun³⁰'un defalarca 'Mısır hâkimi, Osmanoğlundan başka kimseden çekinmiyor.' dediğini duydum.³¹

Eserde Ramazanoğulları Beyliği hususunda önemli bilgiler yer almaktadır. Örneğin Ramazanoğulları ile ilgili olarak "819 yılında Türkmen beyi Üçoklar'ın reisi Ramazanoğlu Ahmed Bey öldü. Ramazanoğlu Ahmed Bey uzun yıllar beylik makamında bulunmuştu. Adana, Ayas, Sis (Kozan) ve buralara bağlı yerler onun idaresindeydi. Bazen Halep nâiblerine tabi olur, bazen de onlara isyan ederdi."³² ifadeleri zikredilmektedir.

Eserde, Memlûkler ve Osmanlılar için gittikçe büyük bir tehlike arz eden Timurlenk ile ilgili olarak şu ifadeler nakledilmektedir:

"el-Melik ez-Zâhir Berkuk vefat edince hareketlilik arttı. Osmanoğlu'nun Mısır'ı almak için geleceği dedikoduları yayıldı. Sonra Timurlenk Şam'a girip geri dönüp Osmanoğlu'nun memleketine hücum edince Osmanoğlu, Mısır ile birlikte hareket etmek konusunda yazışıp durdu. Fakat bu teşebbüsleri neticesiz kaldı. Timurlenk, Bâyezid'in ülkesini de vurdu ve onu esir etti. Bâyezid, Timurlenk'in esiri iken öldü. Timurlenk'in Osmanoğlu ülkesine yürümesinin sebebi şu idi: Bağdat Sultanı Ahmed b. Üveys ve Tebriz Hâkimi Kara Yusuf, Yıldırım'a kaçmışlar ve Yıldırım da onları kabul etmişti. Timurlenk, mektup yazarak onları istedi ise de Yıldırım bundan imtina etti. Timur da bunu onunla savaş sebebi yaptı. Osmanoğlu kendisine çok güveniyordu."³³

Sonuç

Vekâyi' et-Türkmân, Güney Doğu Anadolu ve Kuzey Suriye'de bulunan Türkmenler için çok önemli bir ana kaynak mahiyetindedir. Bu bağlamda gerek Dulkadiroğulları gerekse bölgedeki diğer Türkmenler hakkında bilgi veren

²⁹ İbn Bahadır.

³⁰ İslâm Tarihi'nde sistematik tarih ve sosyoloji ilminin kurucusu diye adlandırabileceğimiz büyük filozof İbn Haldûn'un (1332-1406) yazmış olduğu *Divân el-Mubtedâ ve el-Haber fi Eyyâm el-Arab ve el-Berber ve Men Âsarahum min Zevî es-Sultan el-Ekber* adlı eser, yedi cilt olarak 1867 yılında Bulak'ta basılmıştır. Eser, daha sonra tekrar basılmıştır. Eserin birinci kısmını mukaddime oluşturur. Eserin ikinci kısımda Arab, Nabatî, Suriye, Hâm, Yahudî, Kıptî, Yunan, Roma, Türk, Frenk tarihleri, üçüncü kısımda ise Berberî ve Kuzey Afrika kavimlerinin tarihleri anlatılır. Son cilt olan yedinci kısım ise müellifin kendisinin ve ailesinin hal tercümesidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Corci Zeydan, *Medeniyet-i İslâmiyye Târihi*, (Trc. Zeki Meğamız), C. III, Derseâdet 1329, s. 175-176; Muhammed Mustafa Ziyâde, *el-Müerrihün fi Mısır fi el-Kam el-Hâmis Aşr el-Milâdi (el-Kam et-Tâsi' el-Hicri)*, Kahire 1949, s. 4-6; M. Şemseddin Günaltay, *İslam Tarihinin Kaynakları -Tarih ve Müverrihler-*, İstanbul 1991, s. 336-346; Donald Presgrave Little, *An Introduction to Mamlûk Historiography*, Franz Steiner Verlag GmbH-Wiesbaden, 1970, s. 75-76; Alfred Bel, "İbn Haldun", *İslâm Ansiklopedisi (MEB)*, C. V/II, İstanbul 1987, s. 743-744; Clément Huart, *Arab ve İslâm Edebiyatı Tarihi*, (Çev. Cemal Sezgin), Ankara, t.y., s. 333-337.

³¹ İbn Bahadır, *a.g.e.*, v. 24a-24b; Şeker, *a.g.e.*, s. 60-61.

³² İbn Bahadır, *a.g.e.*, v. 36b.

³³ İbn Bahadır, *a.g.e.*, v. 24b; Şeker, *a.g.e.*, s. 61.

Arapça eserler arasında en önemlilerinden birisi de *Vekâyi' et-Türkmân* adlı derleme eserdir. *Vekâyi' et-Türkmân*, genelde Memlûklere tabi ancak zaman zaman da onlara karşı isyan eden Dulkadiroğullarını anlattığı için Memlûkler hakkında da önemli bilgiler ihtiva etmektedir. Bunun yanı sıra eserde; Timur ve Şahruh zamanı olmak üzere Timurlulardan, Osmanlılardan, Akkoyunlulardan, Çukurova'da hâkimiyet tesis etmiş olan Ramazanoğulları Türkmenlerinden ve Kadı Burhaneddin Beyliği gibi devlet ve beylikler hususunda da kıymetli bilgiler yer almaktadır.

Bazı ana kaynaklardan Türkmenler hakkındaki bilgilerin derlenerek bir araya getirildiği *Vekâyi' et-Türkmân*, Türk tarihi açısından önem arz etmektedir. Türkmenleri anlattığı bu önemli eserinde İbn Bahadır, bazı önemli tarihçilerin eserlerinden istifade etmiştir. Bu bağlamda *Vekâyi' et-Türkmân*'a kaynaklık eden eserler, başta İbn Hacer el-Askalâni ve el-Aynî olmak üzere diğer bazı tarihçilerin eserleridir. *Vekâyi' et-Türkmân*'da genelde şu an elimizde mevcut olan Arapça ana kaynaklardan istifade edilmiştir. Fakat eserde bir taraftan müellifin farklı bazı mülahazalarının bulunması ve diğer taraftan *Vekâyi' et-Türkmân*'ın erken bir tarihte Dulkadiroğulları ve Türkmenler üzerinde kaleme alınmış müstakil bir eser hüviyetinde olması gibi durumları göz önünde bulundurulduğunda *Vekâyi' et-Türkmân*'ın önemli bir ana kaynak olduğunu ifade etmek mümkündür.

Vekâyi' et-Türkmân, Anadolu Türk Beylikleri içerisinde Elbistan-Maraş havalisinde hâkimiyet tesis esen Dulkadiroğulları'nın yanı sıra Güney Doğu Anadolu Bölgesi ile Kuzey Suriye'de bulunan diğer Türkmenler için de önemli bir ana kaynaktır.

Vekâyi' et-Türkmân'dan birkaç tarihçi istifade etmiştir. Bu tarihçilerin dışındaki tarihçilerin ve araştırmacıların ise yeteri kadar bu eserden yararlanmadıkları görülmektedir. Bu durumun nedeni olarak hem *Vekâyi' et-Türkmân*'ın Arapça kaleme alınmış bir eser olması hem de bu Arapça eserin henüz ilim âleminde yeterince tanınmamış olması durumlarını söylemek mümkündür. Diğer taraftan eserin el yazma nüshasının henüz tahkikinin yapılmaması ve Türkçe neşredilmemiş olması da eserin fazla tanınmamış olmasının ve yeterince istifade edilmemesinin nedenlerindedir.

Netice itibarıyla *Vekâyi' et-Türkmân*'ın hem Güney Doğu Anadolu ve Kuzey Suriye'de bulunan Türkmenler için hem de Memlûkler başta olmak üzere Orta Doğu'da hâkimiyet tesis etmiş diğer güçler için çok önemli bir ana kaynak mahiyetinde olduğunu söyleyebiliriz. Bunun yanı sıra *Vekâyi' et-Türkmân*'ın Arapça eserler içerisinde, Türkmenler hakkında en derli toplu bilgi veren bilinen en önemli eser olduğunu da ifade etmenin yanlış olmayacağı kanaatindeyiz.

Kaynaklar

BEL, Alfred: "İbn Haldun", *İslâm Ansiklopedisi (MEB)*, C. V/II, İstanbul 1987.

ÇETİN, Altan: *Memlûk Devleti'nin Kuzey Sınırı*, Ankara 2009.

DEHMÂN, Muhammed Ahmed: *Mu'cem el-Elfâz et-Târihiyye fî el-Asr el-Memlûkîn*, Dımaşk 1990.

GÜLER, Ayşe: *Memlûk Dulkadiroğulları Münâsebetleri*, (Gazi Üniversitesi Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2014.

GÜNALTAY, M. Şemseddin: *İslam Tarihinin Kaynakları -Tarih ve Müverrihler-*, İstanbul 1991.

HUART, Clément: *Arab ve İslâm Edebiyatı Tarihi*, (Çev. Cemal Sezgin), Ankara, t.y.

İBN BAHADIR EL-MÜ'MİNİ EL-ŞÂFÎ'Î: *Kitâb Mecnû'a fî't-Tevârih, Vekâyi' et-Türkmân*, Topkapı Sarayı Müzesi, III. Ahmed Kütüphanesi, nr. 3057.

İBN ECÂ, MUHAMMED B. MAHMUD ET-TÜRKÎ: *Kitâb Mecnû'a fî et-Tevârih, Kitâb fî Târih Yeşbek ez-Zâhirî*, Topkapı Sarayı Müzesi, III. Ahmed Kütüphanesi, nr. 3057.

_____ : *İbn Ecâ Seyahatnâmesi -Bir Türk Seyyahın Kaleminden-*, Trc. Mehmet Şeker, İstanbul 2018.

LITTLE, Donald Presgrave: *An Introduction to Mamlûk Historiography*, Franz Steiner Verlag GMBH-Wiesbaden, 1970.

ÖZAYDIN, Abdülkerim: "Kadı Burhâneddin", *İslâm Ansiklopedisi (TDV)*, C. XXIV, İstanbul 2001.

_____ : "Kadı Burhâneddin Devleti", *İslâm Ansiklopedisi (TDV)*, C. XXIV, İstanbul 2001.

SÜMER, Faruk: "Akkoyunlular", *İslâm Ansiklopedisi (TDV)*, C. II, İstanbul 1989.

ŞEKER, Mehmet: *Timurlenk Tarihi-Mecnû'a fî't-Tevârih'e Göre*, Ankara 2018.

ŞEŞEN, Ramazan: *Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı*, İstanbul 2016.

TAŞDEMİR, Mehmet: "Elbistan", *İslâm Ansiklopedisi (TDV)*, C. XI, İstanbul 1995.

YİĞİT, Fatma Akkuş: *Memlûkler Döneminde Çukurova*, (Gazi Üniversitesi Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2011.

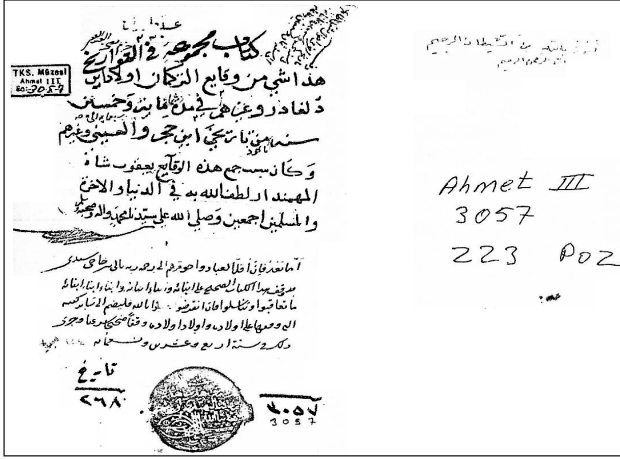
YİNANÇ, Refet: *Dulkadir Beyliği*, Ankara 1989.

_____ : "Dulkadiroğulları", *İslâm Ansiklopedisi (TDV)*, C. IX, İstanbul 1994.

ZEYDAN, Corci: *Medeniyet-i İslâmiyye Târihi*, (Trc. Zeki Meğamız), C. III, Derseâdet 1329.

ZİYÂDE, Muhammed Mustafa: *el-Müerrihûn fî Mısr fî el-Karn el-Hâmis Aşr el-Milâdi (el-Karn et-Tâsi' el-Hicri)*, Kahire 1949.

Ekler

Ek-1:
Kitâb Mecmû'a
fi't-Tevârih,
Vekâyi' et-Türkmân'ın
kapak sayfası.

Ek-2:
Vekâyi' et-Türkmân'ın
ilk iki sayfası

Ek-3:
Vekâyi' et-Türkmân'ın
son iki sayfası